

تاریخ ہندوستان

جلد اول

تألیف:

جہانگیر شری اشرفی

عباس شیرزادی آمروستی

انتشارات آرون

سرشناسه	: نصری اشرفی، جهانگیر، ۱۳۳۶
عنوان و نام پدیدآور	: تاریخ هنر ایران / تألیف: جهانگیر نصری اشرفی، عباس شیرزادی
مشخصات نشر	: تهران، آرون، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	: ۲ جلدی. مصور
شابک	: شابک دوره : ۶۳۴ - ۲۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸ شابک جلد اول : ۹۶۴ - ۲۳۱ - ۶۳۵ - ۹۷۸ شابک جلد دوم : ۶۳۶ - ۲۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیپا
یادداشت	: ویراست قبلی کتاب حاضر در سال ۱۳۸۸ توسط همین انتشارات به چاپ رسیده است.
موضوع	: - ایران - تاریخ - هنر ایرانی
موضوع	: Art - Iran - History - Art, Iran, n
شناسه افزوده	: شیرازی، آهودشتی، عباس، ۱۳۵۳
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۷ / ۶ / ۷۲۸۰ N
رده‌بندی دیویی	: ۰۹ / ۵۵
شماره کتابخانه ملی	: ۵۴۱۷۹۳۶

انتشارات آرون

تاریخ هنر ایران (جلد اول)

مؤلف: جهانگیر نصری اشرفی، عباس شیرزادی آهودشتی

ناشر: انتشارات آرون

چاپ اول، ویرایش دوم: ۱۳۹۷

چاپ مدیران: ۵۰۰ دوره

دوره ۲ جلدی ۱۲۰,۰۰۰ تومان

نشانی: میدان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان وحید نظری - نرسیده به خیابان منیری جاوید

تلفن: ۵۱ - ۶۶۹۶۲۸۵۰

پلاک ۱۰۵ - واحد ۳

وبسایت: www.Arvanashr.ir

ایمیل: Arvanashr@yahoo.com

فهرست

۱۳	سخن مؤلفان
----	------------

بخش اول

نگاهی به تاریخ تمدن و هنر کهن و داد و ستدهای فرهنگی - هنری

۱۵	دیباچه
۱۸	فرهنگ و هنر ایرانی
۳۱	داد و ستدهای فرهنگی - هنری در غرب آسیا
۴۲	نقش تمدن‌های کهن در فرهنگ و هنر ایرانی پیش از اسلام

بخش دوم

ادبیات و شعر

۶۱	راهنمای اصطلاحات و واژه‌ها
۸۶	هنرهای ایرانی
۹۰	معنی و تعریف ادب، ادبیات، علم ادب، ادبیات ایرانی و فارسی معنی لغوی ادب
۹۱	ادبیات در معنای عام و خاص
۹۵	معنی و تعریف هنر ادبیات ایران
۹۷	فصل اول: ادبیات ایران قبل از هخامنشی

۹۷	موقعیت جغرافیایی فلات ایران
۹۷	چگونگی ورود اقوام آریایی به ایران
۱۰۵	داستان‌های حماسی و عاشقانه
۱۰۷	فصل دوم: ادبیات ایران در دوران هخامنشی
۱۰۷	موقعیت جغرافیایی
۱۰۹	زبان، خط و ادبیات دوره هخامنشیان
۱۱۰	خط در دوره هخامنشیان
۱۱۱	زبان فارسی استان
۱۱۳	زبان اوستا
۱۱۴	آثار ادبی به جای ماندگار دوره هخامنشیان
۱۱۶	ادبیات اوستا
۱۱۷	شعر در دوره هخامنشیان
۱۱۸	داستان‌های ملی
۱۱۹	فصل سوم: ادبیات ایران در دوران ساسانی و پارت‌ها
۱۱۹	ادبیات ایران در دوران سلوکیان
۱۱۹	ادبیات در دوران حکومت اسکندر و جانشینان
۱۲۰	ادبیات ایران در دوران اشکانیان
۱۲۱	زبان و خط در دوره اشکانی
۱۲۲	خط در دوره اشکانی
۱۲۵	ادبیات در دوره اشکانی
۱۲۷	شعر در دوره پارتیان
۱۲۸	فصل چهارم: ادبیات ایران در عصر ساسانیان
۱۳۱	ادبیات عصر ساسانی
۱۴۰	زبان در دوره ساسانی
۱۴۳	خط در دوره ساسانی
۱۴۶	شعر در دوره ساسانی
۱۴۹	اقسام شعر در دوره ساسانی
۱۵۰	نمونه‌هایی از شعر در دوره ساسانی
۱۵۱	کتاب‌هایی که تألیف آنها به دوره ساسانی نسبت داده می‌شود
۱۵۲	نقش مانی در ادبیات دوره ساسانی
۱۵۳	کتاب‌ها به عنوان نمونه‌ای از ادبیات دوره ساسانی

۱۶۰	فصل پنجم: ادامه سنت‌های ادبی کهن ایران از طریق خنیاگری
۱۶۰	ادبیات نقل و نقالی
۱۶۵	نقالی، وجهی از هنرگوسانی و خنیاگری
۱۷۵	تحول ادبی، ساختاری و مضمونی
۱۸۷	فرم‌های ادبی و ساختاری در نقل‌های بومی ایران
۲۳۹	بررسی نقل‌های البرز
۲۳۹	نقل‌های گیلان و تالش
۲۵۵	نقل‌های آذربایجان (تبری)
۲۶۲	نقل در راه فرهنگ‌های البرز
۲۶۶	نمونه‌هایی از ادبیات نقل و داستان‌های بومی ایران
۳۱۳	نمونه‌هایی از نقل‌های مشهور آذربایجان
۳۴۷	جداول ساختاری و جداول شعرها
۳۷۳	نوروزخوانی‌ها
۴۱۹	جداول ساختاری و اجرایی نوروزخوانی
۴۲۳	نمونه‌ای از تصاویر نوروزخوانی در ایران
۴۲۴	فصل ششم: ادبیات ایران در دوران اسلامی
۴۲۴	طاهریان
۴۲۶	صفاریان
۴۲۷	سامانیان
۴۳۰	علویان
۴۳۰	دیالمه آل‌زیار
۴۳۱	دیالمه آل‌بویه
۴۳۳	غزنویان
۴۳۴	سلجوقیان
۴۳۷	خوارزمشاهیان
۴۳۸	مغولان و جانشینان چنگیز
۴۴۰	تیموریان
۴۴۱	علوم و علما و ادب
۴۴۲	صفویه
۴۵۱	ادبیات ایران پس از صفویه
۴۵۴	فصل هفتم: سبک‌شناسی شعر ایران در دوران اسلامی

۴۵۴	 انواع سبک
۴۵۹	 دوره‌های سبک شعر فارسی

بخش سوم تئاتر

۴۷۱	 فصل اول: تئاتر در ادوار تاریخی ایران
۴۷۱	 مقدمه (به دنبال مفهوم)
۴۷۲	 مقصود از نمایش
۴۷۳	 مقصود از تئاتر
۴۷۴	 نمایش پدیده‌های آیینی - هنری
۴۷۷	 تئاتر و ادیان آسمانی
۴۸۰	 جلوه‌های ظهور نمایش‌های آیینی یا آیین‌های نمایشی
۴۸۵	 آیین‌ها و نمایش‌های پدید آمدن در ادیان آیین‌ها
۴۸۸	 هنر نمایش پیش از اسلام
۴۹۳	 شرایط اجرای نقل به عنوان فرمی از نمایش ایرانی
۴۹۴	 صور نمایشی و مبانی قصه‌پردازی در نقل
۵۰۹	 فصل دوم: نمایش در ایران بعد از اسلام
۵۱۶	 فصل سوم: تئاتر و دین
۵۲۷	 نمونه تئاتر دینی
۵۲۹	 آیین گشایش دهان
۵۳۲	 فصل چهارم: نمایش مذهبی / پیوند تعزیه و نمایش
۵۳۲	 ریشه‌های نمایشی تعزیه و شبیه‌خوانی
۵۴۰	 تعزیه و ایران‌شناسان
۵۴۳	 آخرین پژوهش‌ها
۵۴۶	 تعزیه، درام اسلامی / ایرانی
۵۴۶	 شیوه‌های نمایشی
۵۴۸	 دکور، لباس و آرایش نقش‌ها
۵۴۹	 تعزیه و تعزیه‌خوان‌های نام‌آور
۵۵۲	 فصل پنجم: چگونگی شکل‌گیری و تحول در تعزیه
۵۶۴	 تعزیه هنری شیعی

۵۶۴	تحولات شکلی و محتوایی
۵۶۹	متن در تعزیه
۵۷۲	موسیقی در تعزیه
۵۷۵	موسیقی سنتی و بومی در تعزیه
۵۷۵	وجه موسیقایی هنر تعزیه
۵۸۶	موسیقی مذهبی و آیینی در تعزیه
۶۲۳	افول تعزیه
۶۲۴	گوشه در تعزیه
۶۴۴	مجلس شهادت امام حسین (ع)
۷۲۸	تعزیه حضرت مسلم
۷۵۶	ارزش‌های اجتماعی، طبری و تمثیلی نمایش
۸۰۱	فصل ششم: تئاتر غریبی
۸۰۳	میرزا فتحعلی آخوندزاده و تئاتر
۸۱۰	فصل هفتم: بخش تئاتر
۸۱۰	۱. کولی‌ها (Kowli) و نمایش‌ها
۸۲۹	۲. نمایش نوروزی عروس گولی (غول)
۸۲۹	نمونه‌ای از اشعار عروس گلی
۸۴۳	تعلیقی بر تعزیه
۸۴۳	۳. سوگ سیاوش و تعزیه

بخش چهارم موسیقی

۸۵۱	فصل اول: کلیات
۸۵۱	موسیقی
۸۵۱	تعریف موسیقی
۸۶۲	گستره موسیقی ایرانی
۸۷۰	فصل دوم: موسیقی ایرانی تا پیش از تمدن اسلامی
۸۷۵	دوران باستانی تا زمان مادها
۸۷۹	دوران مادها
۸۸۱	دوران هخامنشیان

۸۸۸	 دوران ساسانیان
۸۹۳	 فصل سوم: نوروزخوانی (از سنت‌های خنیاپی ایران)
۸۹۶	 بررسی مراسم نوروزخوانی در پنج فرهنگ
۸۹۸	 موسیقی نوروزخوانی
۸۹۹	 زبان در اشعار نوروزخوانی
۹۰۱	 مضمون در اشعار نوروزخوانی
۹۰۴	 هجو و طنز موسیقایی در نوروزخوانی
۹۱۱	 لباس و پوشش نوروزخوان‌ها
۹۱۳	 نوروزخوان و خوان
۹۱۵	 فصل چهارم: موسیقی پس از اسلام
۹۱۵	 تاریخچه مختصر موسیقی در دوران اسلامی
۹۴۴	 انقلاب مشروطیت و تحول موسیقی
۹۴۶	 تربیت یافتگان مدرسه موزیک نظام
۹۴۷	 فصل پنجم: موسیقی معنوی و آئینی
۹۴۹	 روضه‌خوان‌های خوش صدا
۹۵۷	 فصل ششم: موسیقی مناطق ایران
۹۵۷	 (موسیقی قومی و ایلی - عشایری)
۹۶۸	 نگاهی گذرا به موسیقی قومی و ایلی عشایری ایران
۹۶۸	 (۱) موسیقی بختیاری
۹۷۹	 انواع موسیقی مذهبی در ایل
۹۷۹	 انواع آوازهای آیینی - نمایشی - نیایشی در ایل
۹۸۴	 آیین‌های موسیقایی عاشورا در ایل
۹۸۷	 (۲) موسیقی گیلان
۹۸۷	 موقعیت جغرافیایی و فرهنگی
۹۸۸	 اساس موسیقی گیلان
۹۹۱	 منظومه‌های موسیقی گیلی
۹۹۷	 دو نمونه مهم از موسیقی مناسبتی و آئینی
۹۹۹	 تأثیر موسیقی‌های همجوار بر موسیقی گیلان
۱۰۰۰	 مضامین برخی از نغمه‌های آوازی گیلان
۱۰۰۲	 مضامین برخی نغمه‌های مراسمی
۱۰۰۶	 (۳) موسیقی منظومه‌ای خراسان

۱۰۲۰	۴) موسیقی سمنان (کومش)
۱۰۳۷	۵) موسیقی فولکلور در استان تهران (طالقان)
۱۰۳۷	نگاهی اجمالی به موسیقی طالقان
۱۰۴۱	۶) موسیقی گلستان
۱۰۴۱	موقعیت جغرافیایی و فرهنگی
۱۰۴۱	موسیقی استاریادی
۱۰۴۸	۷) موسیقی چوپانی و مراسمی البرز
۱۰۴۸	استان ساری، مازندران، گلستان، تالش، گیلان، طالقان
۱۰۵۶	فصل هفتم: بررسی رادیو موسیقی ایران (از عصر کهن تا دوران معاصر)
۱۰۵۶	گوسان (گوسن‌ها، گوسن)
۱۰۶۶	خنیگران - (هراگران، هنیواز)
۱۰۸۲	جنگ نامه‌خوان
۱۰۸۴	تاریخ برخوان (تاریخ خران)
۱۰۸۶	راویان موسیقی مراسم سرورآیز
۱۱۲۳	روضه‌خوان‌ها
۱۱۲۶	اذان‌گوها
۱۱۲۸	حافظان (قرآن‌خوان - قاری)
۱۱۳۰	مذاحان (مدح‌خوان)
۱۱۳۲	ذاکران (ذکر، تلقین، سماع)
۱۱۳۴	مناجات‌خوان‌ها
۱۱۳۸	نوحه‌خوان‌ها - مرثیه‌خوان‌ها
۱۱۴۵	تعزیه‌خوان‌ها

بخش پنجم سماع

۱۱۶۹	فصل اول: مقدمه: نگاهی به تاریخچه سماع، رقص و بازی در ایران
۱۱۶۹	تعریف
۱۲۲۶	سماع
۱۲۲۷	وجد، تواجد و وجود
۱۲۲۹	فصل دوم: بررسی آثاری از هنر رقص در ادوار پیش از تاریخ

۱۲۳۵	فصل سوم: شادمانی در ایران باستان
۱۲۳۵	شادی در دوره هخامنشیان
۱۲۳۷	دوره اشکانیان
۱۲۳۸	دوره ساسانیان
۱۲۴۱	بازی در دوران اسلامی
۱۲۴۱	فصل چهارم: بازی در دربار حکومت‌ها و سلسله‌های ایرانی
۱۲۴۶	در دوره قاجاریه
۱۲۴۸	فصل پنجم: بازیهای محلی و آیینی ایران پس از اسلام
۱۲۴۹	بازیهای محلی
۱۲۶۳	بازیهای مردمی و پهلوانی
۱۲۶۴	بازیهای کسبی
۱۲۶۴	بازیهای آیینی و تفریحی
۱۲۶۶	فصل ششم: تأثیر فرهنگ و تمدن اسلامی بر بازیها
۱۲۶۴	منشأ الهی، انسانی و اجتماعی بازی
۱۲۷۱	فصل هفتم: تجلی فرهنگ و تمدن اسلامی در هنر سماع
۱۲۷۱	۱. ادبیات و سماع
۱۲۷۸	۲. مجالس سماع و سیر تحول آن
۱۲۸۱	۳. آداب و شرایط سماع

بخش ششم نقاشی

۱۳۳۵	فصل اول: نقاشی در ادوار تاریخی ایران
۱۳۳۵	نقاشی
۱۳۳۵	تعریف
۱۳۳۹	نقاشی و سیر تاریخی آن
۱۳۸۲	فصل دوم: نگارگری ایران از آغاز تا پایان عصر مادها
۱۳۸۴	دوره مادها
۱۳۸۵	نقاشی و نگارگری در ایران عصر هخامنشی
۱۳۸۶	نقاشی و نگارگری ایران در عصر اشکانیان
۱۳۸۸	نقاشی و نگارگری ایران در عصر ساسانیان

۱۳۹۱	فصل سوم: نقاشی و نگارگری ایران در دوران اسلامی
۱۳۹۱	مقدمه
۱۳۹۱	تاریخ هنر نگارگری در سده‌های نخستین هجری
۱۴۱۶	ویژگی‌های نقاشی و نگارگری ایران در دوران اسلامی
۱۴۱۶	۱- ویژگی‌های خاص نقاشی ایرانی
۱۴۲۷	رابطه موضوعی نقاشی ایران با ادبیات و شعر فارسی
۱۴۴۳	مینیا تور ایرانی
۱۴۵۰	نگارگری مذهبی ایران
۱۴۵۰	مذهب کاران
۱۴۶۰	نقاشی پست شیشه
۱۴۶۰	نقاشی دیواری - معماری
۱۴۶۷	مفهوم نقاشی قهوه خانه

بخش هفتم تکرار

۱۴۷۳	فصل اول: معنی و تعریف پیکرتراشی و مجسمه‌سازی
۱۴۷۵	فصل دوم: پیکرتراشی و مجسمه‌سازی در ایران قدیم
۱۴۷۶	هنر پیکرتراشی ماقبل تاریخ
۱۵۰۱	تزیینات
۱۵۱۲	کنده‌کاری بر روی گچ
۱۵۱۴	استفاده از گچ به عنوان عامل تزیینی در موتیف‌های گچ‌بری
۱۵۱۶	نقوش انسانی و حیوانی در طرح گچ‌بری‌ها
۱۵۱۸	جنبه‌های مذهبی نقش برجسته‌ها
۱۵۲۲	فصل سوم: پیکرتراشی و مجسمه‌سازی در ایران دوران اسلامی
۱۵۲۴	نگهداری مجسمه از نظر علمای مسلمان
۱۵۲۵	فلسفه نهی و تحریم پیکرتراشی
۱۵۲۹	سیره و روش مسلمانان
۱۵۳۳	تاریخ مختصر هنر مجسمه‌سازی در ایران پس از اسلام
۱۵۴۴	فصل چهارم: هنرهای مرتبط با مجسمه‌سازی و پیکرتراشی
۱۵۴۵	حجاری و گچ‌بری

۱۵۴۶	پیکره‌های سنگی بر روی قبور
۱۵۵۰	شیرهای سنگی
۱۵۵۱	مجسمه‌سازی و سمبول‌های انسانی (سنگ‌قبرها)
۱۵۵۲	پی‌سوزها و عودسوزهای دوران اسلامی بدعتی در مجسمه‌سازی
۱۵۵۵	کنده‌کاری، حکاکی و منبت‌کاری
۱۵۵۷	فصل پنجم: تأثیر و تجلی فرهنگ و تمدن اسلامی
۱۵۵۷	(در هنر پیکرتراشی و مجسمه‌سازی ایران)
۱۵۵۸	۱. پرهیز از ساخت پیکره‌ها و مجسمه‌ها
۱۵۵۹	۲. ساخت قفسه‌ای از پیکره‌ها
۱۵۵۹	۳. ساخت پیکرهای حیوانی
۱۵۵۹	۴. پیدایش منرهای مرآت
۱۵۶۰	۵. موضوعات جدید
۱۵۶۱	فهرست منابع
۱۵۶۳	کتابنامه

سخن مؤلفان

هنر هر ملتی بازتاب و تبلور بخش مهمی از فرهنگ، اندیشه، احساسات و ذوقیات آن بر بستر تعاملات تاریخی و تحولات اجتماعی است. از این منظر هنر به مثابه بخش از فرهنگ، انعکاس تمام عیار فعالیت‌های مادی و معنوی یک ملت بوده و زیباترین جاره‌های اندیشه و عمل او است.

هنر تاریخی مردم ایران همچون معدود ملتهایی که از پیشینه تاریخی و اجتماعی کهن و ریشه‌دار برخوردارند، سرشار از ایده‌ها و اندیشه‌هایی است که در روند تکامل اجتماعی ایرانیان تکوین یافته و از طریق پدیده‌های مشخص هنری همچون شعر و ادبیات، موسیقی، نمایش، نگارگری و برخی هنرهای دیگر بروز یافته است.

در پس چند هزاره زندگی اجتماعی رفلات ایران و به‌خاطر حضور و همجواری اقوام مختلف در پهنه این فلات و در نتیجه آمیزش فرهنگی و ذوقی آنان، پدیده‌های هنری ایران از ویژگی‌های ممتاز و منحصر به فردی برخوردار گردیدند.

پدیده‌های مذکور در بردارنده لایه‌های گوناگون فکری، توأم با نگرش‌های ژرف اجتماعی و فرهنگی است. لایه‌هایی که هر یک حاصل مذاطعات مختلفی از حیات تاریخی و اجتماعی مردم این سرزمین است.

تنوع شاخه‌های هنری و تعدد نمونه‌ها در هر شاخه، ظرفیت‌های بی‌بدیلی را جهت مطالعه و بازشناخت بسیاری از جنبه‌های پنهان و آشکار زندگی تاریخی مردم بازتاب آن از طریق خلاقیت هنری فراهم ساخت.

در حقیقت کنکاش و تعمق پیرامون این گروه از پدیده‌ها و خلاقیت‌ها، دریچه‌ای راهگشا جهت دستیابی به اندیشه‌ها، اعمال و آمال گذشتگان است.

درک این مسئله موجب گردید تا از دیرباز و به‌ویژه در دوران معاصر پژوهندگان و صاحب‌نظران، بسیاری در جهت شناسایی، تجزیه و تحلیل، طبقه‌بندی و معرفی هنرهای ایرانی گام بردارند.

این کوشش‌ها خود منجر به خلق آثار گران سنگی گردید که هر یک چشم‌اندازها و افق‌های جدید و چشم‌نوازی را در برابر ذوق سلیم مخاطبان و علاقه‌مندان به هنر ایرانی گشود.

با این همه باید اذعان نمود که هنوز هم بسیاری از جنبه‌های پربار آثار و پدیده‌های هنر ایرانی ناشناخته مانده و تبیین آن نیازمند کوشش‌های آتی پژوهشگران و اندیشمندان است.

در این رابطه حدود دو سال پیش انتشارات محترم آرون - با توجه به آگاهی از تلاش‌های نگارنده و همکارانم در این حوزه - از اینجانب درخواست نمود تا با استفاده از تحقیقات و گردآوری‌های سفارشی و اختصاصی نشر مذکور، اثری نسبتاً جامع را در زمینه سیر تاریخی و رر ای ایرانی تدوین و تألیف نمایم. بر این اساس کار تألیف این اثر با همکاری پژوهندگان گرامحمد عباس شیرزادی آهودشتی آغاز گردید.

ابتدا مطالب سفارشی و گردآوری شده نشر آرون مورد مطالعه و ارزیابی قرار گرفت. متأسفانه رویکرد سراسر انتقادی مطالب یادشده و تلفیق و خلط نظرات شخصی با مباحث پژوهشی آن، بخش بزرگی از سترده‌ای از تحقیقات مذکور را از نظر مؤلفان این اثر بلااستفاده گردانید.

با این حال حدود چهارصد صفحه از مطالب و تحقیقات متعلق به ناشر در حوزه‌های شعر و ادبیات، مجسمه‌سازی، سماع و نمایش به دلیل ارزش‌های متقن پژوهشی، پس از جرح و تعدیل و ویراستاری مورد استفاده مؤلفان قرار گرفته و جهت تکمیل این مجموعه، سودمند تشخیص داده شد.

مؤلفان جهت تمایز این اثر با دیگر آثار منتشر شده در این زمینه، بخش گسترده‌ای از پژوهش‌های میدانی خود را بر مطالب و تحقیقات کتابخانه‌ای افزود تا جنبه‌های ارزشمند هنر شفاهی و مردمی ایران بیش از پیش شناسانده شود.

این اثر که پس از مدت‌ها تلاش در اواخر خردادماه ۱۳۸۸ تدوین نهایی خود را پشت سر گذارد، ناظر بر روند تاریخی شاخص‌ترین هنرهای ایرانی همچون ادبیات، شعر، موسیقی، خط، نگارگری و نقاشی، مجسمه‌سازی و نمایش است.

با این امید که مجموعه‌ی پیش رو توانسته باشد به نحوی شایسته، شناخت جنبه‌هایی از هنر ایرانی را برای علاقه‌مندان این رشته میسر سازد.

جهانگیر نصری‌اشرفی - عباس شیرزادی آهودشتی